

Справа „Бакай та інші проти України” (Bakay and others v. Ukraine)

У рішенні, ухваленому 9 листопада 2004 року у справі „Бакай та інші проти України”, Суд постановив, що:

- було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд);
- було порушено ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту)

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд постановив сплатити кожному заявнику по 2800 євро як компенсацію моральної шкоди та по 50 євро у відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Усі шість заявниць є громадянами України і проживають у м. Бериславі Херсонської області: Ольга Сергіївна Бакай (1960 р.н.), Світлана Павлівна Лещова (1959 р.н.), Любов Миколаївна Ємець (1969 р.н.), Ярослава Іванівна Волошина (1945 р.н.), Тамара Семенівна Семак (1960 р.н.) та Наталія Леонідівна Литвиненко (1965 р.н.).

У квітні 1998 року заявниці порушили цивільні справи у Бериславському міському суді (далі — міський суд) проти Управління освіти Бериславської міської ради (далі — управління освіти), вимагаючи зобов'язати відповідача здійснити їм додаткові виплати до заробітної плати (надбавки), на які вони претендували. 13 травня 1998 року міський суд задовольнив ці позови і зобов'язав управління освіти виплатити додаткові кошти до їхніх зарплат. Зокрема суд присудив першій заявниці 570,85 грн., другій — 367,52 грн., третій — 204,3 грн., четвертій — 863,4 грн., п'ятій — 561,4 грн., шостій — 292,3 грн.

18 травня 1998 року Бериславська міська виконавча служба (далі — виконавча служба) відкрила виконавче провадження за цим судовим рішенням. 2 серпня 1999 року міський суд зупинив виконання цього рішення на три місяці у зв'язку з відсутністю в управління освіти коштів для цього.

Виконавча служба повідомила про це заявниць 7 березня 2001 року. 13 серпня 2002 року вона повідомила їх, що зазначене судове рішення буде виконане, якщо держава забезпечить необхідне бюджетне фінансування.

31 липня 2003 року кошти, присуджені судовим рішенням від 13 травня 1998 року, були перераховані заявницям.

Зміст рішення Суду

Заявниці скаржились на неспроможність державних органів виконати рішення міського суду від 13 травня 1998 року, ухваленого на їхню користь, стверджуючи, що тривалість виконавчого провадження була надмірною. На їх думку, це становило порушення ч.1 ст. 6 Конвенції. Крім того, вони скаржились на порушення ст.13 Конвенції, оскільки у них не було ефективних засобів захисту від порушення прав, передбачених ч.1 ст.6 Конвенції.

У своїх зауваженнях Уряд звернув увагу на те, що відповідно до практики Суду заявник, який вже отримав відшкодування на національному рівні за допущені порушення Конвенції, втрачає статус потерпілого у сенсі ст.34 Конвенції (див. ухвалу Суду про прийнятність у справі *Marchenko v. Ukraine*). Тому, оскільки судове рішення від 13 травня 1998 року було виконане повністю, заявниці більше не можуть вважатись потерпілими від порушення прав, гарантованих ч.1 ст.6 Конвенції.

Суд не погодився з цими твердженнями Уряду і відзначив, що заявниці й досі можуть претендувати на статус потерпілих від порушення прав, зафіксованих у ч.1 ст.6 Конвенції, стосовно того часового періоду, протягом якого судове рішення не виконувалося (див. рішення Суду у справах *Voytenko v. Ukraine*, *Shmalko v. Ukraine*, *Romashov v. Ukraine*).

Далі Уряд вказав на те, що заявниці не вичерпали всіх національних засобів правового захисту, оскільки — задля пришвидшення виконавчого провадження — не подали до національного суду скаргу на бездіяльність виконавчої служби.

З цього приводу Суд зазначив, що аналогічне заперечення Уряду вже аналізувалося Судом у згаданих вище рішеннях у справах Войтенка, Шмалька та Ромашова. З цього

питання Суд не знайшов відмінностей між зазначеними справами і даною справою, а тому дійшов висновку, що заявниці не зобов'язані були подавати таку скаргу, аби задовольнити вимоги ч.1 ст.35 Конвенції.

Заперечуючи наявність порушення вимог ч.1 ст.6 Конвенції, Уряд відзначав, що державні органи вживали усіх заходів, які вимагались національним законодавством, для виконання судового рішення, ухваленого на користь заявниць; а надмірна тривалість виконавчого провадження була зумовлена скрутною фінансовою ситуацією в освітній системі України.

Суд вкотре нагадав, що ч.1 ст. 6 Конвенції гарантує кожному право на судовий розгляд при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків. Це положення становить собою „право на суд”, одним із аспектів якого є право на доступ до правосуддя. Однак дане право було б ілюзорним, якби національні правові системи Договірних Сторін допускали невиконання остаточних судових рішень, які набули чинності. Немислимо, щоб у ч.1 ст. 6 Конвенції детально відображались процесуальні гарантії сторін у справі — справедливість, публічність, розумність строку у провадженні, — але водночас не гарантувалось би виконання судового рішення. Тлумачення положення ч.1 ст. 6 Конвенції як такого, що пов'язане лише із доступом до правосуддя і порядком судового розгляду, могло б призвести до ситуації, яка не відповідала б принципу верховенства права, який Договірні Сторони зобов'язались поважати, ратифікуючи Конвенцію. Виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, повинно розглядатися як невід'ємна частина „судового розгляду” — задля досягнення цілей ст. 6 Конвенції (див. рішення Суду у справі *Hornsby v. Greece*).

Відсутність необхідних фінансових коштів не може бути виправданням невиконання рішення про виплату боргу. У виключних ситуаціях затримка у виконанні рішення може бути виправдана. Але така затримка не повинна завдавати шкоди самій сутності права, гарантованого ч.1 ст. 6 Конвенції (див. рішення Суду у справі *Immobiliare Saffi v. Italy*).

У зв'язку із неспроможністю протягом п'яти років та майже двох місяців вжити заходів на виконання остаточного судового рішення, органи влади позбавили положення ч.1 ст. 6 Конвенції будь-якого практичного значення. Тому у даній справі мало місце порушення ч.1 ст. 6 Конвенції.

При вирішенні питання про порушення ст.13 Конвенції Суд, дотримуючись своєї попередньої практики, закріпленої, зокрема, у рішеннях у справах Войтенка та Ромашова, встановив, що заявниці не мали ефективного засобу правового захисту від порушень, спричинених затримками у виконавчому провадженні. Тому було порушено ст.13 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.